

УДК 159.955.4:316.64

[https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2024.23\(68\).05](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2024.23(68).05)**ПРОНАТАЛЬНІ НАСТАНОВИ МОЛОДІ ЯК ВИЯВ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ****Наталія Корчакова****доктор психологічних наук,****професор кафедри вікової та педагогічної психології**

Рівненський державний гуманітарний університет

33000, Україна, м. Рівне, вул. Степана Бандери, 12

nataliia.korchakova@rshu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0003-1164-3370>**Анотація**

Стаття висвітлює особливості пронатальних установок української молоді (зокрема щодо феномену незапланованої вагітності), які зумовлені впливом особливостей культури та менталітету. У дослідженні брали участь студенти закладів вищої освіти західних регіонів України та Білорусі. Незважаючи на історично сформовані стійкі орієнтації на цінність сім'ї, народження та виховання дітей, що підтверджується статистичними показниками народжуваності та медичного переривання вагітності, значні зміни в інституційному устрої обох країн, виникнення нових тенденцій у системі ціннісних установок сучасної молоді, трансформування соціокультурного фону життєдіяльності молодих людей зумовили виникнення відмінностей у пронатальній поведінці жінок. Отримані результати вказують на незначні відмінності у емоційному реагуванні респондентів обох підгруп на факт усвідомлення незапланованої вагітності. Домінування негативних емоцій (страх, шок, відчай) у обох підгрупах засвідчує психотравмувальний характер ситуації та необхідність подальшого екзистенційного вибору. Статистично значущі відмінності були зафіксовані лише щодо емоцій «радість», «хвилювання», «паніка». Особливої уваги заслуговує вищий рівень готовності українок народити дитину в порівнянні з білоруською вибіркою (83,7% та 52,3% відповідно), в той час, як медичному перериванню вагітності віддали перевагу 16,3% українок та 47,7% білорусок. Окрім того, відмінності також були зафіксовані у ранжуванні цінностей, пов'язаних з пронатальними установками. Респондентів української вибірки можна характеризувати як сімейно- та дітоцентрованих. Із шести життєво визначальних цінностей провідні позиції у відповідях зайняли: «сім'я», «кохання», «діти». Для представниць білоруської вибірки найбільш пріоритетними виявились цінності «кохання» та «особиста свобода». Отримані результати також вказують на статистично достовірні відмінності між вибірками як щодо рівня вияву загальної репродуктивної настанови, так і її складових – генофілії/генофобії та репродуктивної активності/пасивності: генофобія і репродуктивна пасивність більш виражені у білоруській вибірці.

Ключові слова: пронатальні настанови, репродуктивні установки, цінності, ментальність, генофілія, генофобія.

Вступ

Війна в Україні породжує у світової спільноти багато запитань щодо її психологічної складової. Що дає насагу українському народу протистояти агресору, який має переважаючий військовий потенціал, величезні матеріальні та людські ресурси; як удається відстоювати незалежність у боротьбі з країною, яка протягом тривалого часу не лише

готувалася до війни, а й забезпечила формування у своїх громадян націоналістичний, людино-ненависницький світогляд?

Відповідь на це питання достатньо лаконічно була озвучена ще у роки Другої світової війни генералом-хорунжим Р.Шухевичем: «Ми боремося не тому, що ненавидимо тих, хто знаходиться перед нами, а тому, що любимо тих, хто у нас за спиною!». Українські воїни не просто захищають свою країну, вони охороняють ментальні цінності народу – любов до рідної землі, родинного вогнища, сім'ї. Центральною фігурою у ціннісній системі українців є діти. Одним із головних мотивів, який спонукав мільйони українських жінок залишити країну та поповнити армію біженців, стало прагнення врятувати дітей. Думка про захист рідного дому, майбутнього своїх дітей домінує у ціннісній системі українських воїнів, змушуючи їх витримувати тягар війни.

Наше дослідження проводилося напередодні повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України та було завершено у лютому 2022 року за декілька днів до початку війни. І хоча воно присвячувалося мирній тематиці –проблемі ставлення молодих дівчат та жінок до народження дитини при невчасній вагітності – у ситуації, що склалася, воно слугує показовою ілюстрацією світосприйняття українців, їх миролюбності та дітоцентричного ставлення до життя.

Зародження нового життя – унікальний феномен, що викликає зміну світосприйняття особистості, перебудову її внутрішнього світу. На превеликий жаль, звістка про майбутнє материнство не завжди викликає радісні переживання, передчуття щастя та повноти життя. Мова йде про невчасну вагітність, виникнення якої загрожує не лише благополуччю жінки, а й ставить під загрозу моральні підвалини людського суспільства – відмову від материнства, позбавлення прав майбутньої дитини на життя, виховання, материнську любов та турботу. У зв'язку із цим, у психологічних дослідженнях здійснюються спроби аналізу процесу прийняття потенційною матір'ю рішення про народження дитини, формування її готовності до материнства, інтеріоризації материнської позиції, виникнення відхилень в усвідомленні жінкою своєї репродуктивної та виховної функції.

Настання вагітності – початок активної фази формування конструкту «материнська сфера». Людина не має влади над процесом природного зачаття, тому відчуття зародження нового життя може стати не лише несподіваним, а й небажаним. У своєму дослідженні ми будемо використовувати терміни «невчасна» (mistimed pregnancy) та «незапланована» (unplanned or unintended pregnancy) *вагітність*, які за своїм психологічним змістом відрізняються від дефініції «небажана вагітність» (unwanted pregnancy), яка не лише фіксує факт випадковості події, а й містить вказівку на відсутність у жінки намірів реалізації репродуктивної функції. Варто відзначити, що відмінність у сутності вищеозначених понять досить чітко ілюструють дослідження, у яких простежується зміна особистісного ставлення жінки до вагітності у часовій перспективі. Як засвідчують результати спостережень Finer, Zolna (2016), майже половина вагітностей (45%), які спочатку належали до категорії «незапланованих», згодом видозмінюються на «бажану» (27%) та «небажану» вагітність (18%). Зазначимо, що спробу виконати категоризацію понять «небажана вагітність» і «несвоечасна вагітність» вперше було здійснено Klerman (2000). Дослідник наголошує, що про «небажану вагітність» можна говорити лише тоді, коли жінка повністю заперечує бажання народити дитину, у той час як поняття «несвоечасна вагітність» більш зумовлене ситуаційним контекстом чи тимчасовими обставинами. Відзначимо, що у демографічних дослідженнях диференціація зазначених понять була здійснена ще раніше. Як стверджується у роботі

Campbell, Mosher (2000), критерій «небажана народжуваність» уперше був використаний у США при статистичних опитуваннях заміжніх жінок у 1941 році. Надалі він був присутній у опитуваннях 1955 та 1960 років. У 1965 році у Національному огляді фертильності вперше було запроваджено і поняття «невчасні пологи» (of mistimed births) (National Fertility Survey).

Психологічні аспекти «несвоєчасної вагітності» у психологічній науці, найчастіше представлені дослідженнями трьох напрямів: аналіз питань планування сім'ї у подружній парі (Bahk et.al., 2015); вивчення особистісних проблем, зумовлених виникненням ранньої вагітності (тобто зачаття та виношування дитини дівчатами молодше 15 років) (Radu et.al.); вивчення ставлення до несвоєчасної вагітності неодружених жінок, у яких зачаття відбулося внаслідок випадкових зв'язків чи любовних стосунків.

Відмінною особливістю сприйняття «несвоєчасної вагітності» (і прийняття рішення про її збереження-переривання) незаміжною жінкою є мінімалізація колегіальності обговорення, на відміну від ситуації ранньої вагітності чи вагітності у подружній парі, де рішення приймається переважно родиною (батьківською сім'єю дівчини-підлітка; членами шлюбного союзу та ін). Когнітивно-мотиваційний простір міркувань та емоційних переживань незаміжньої дівчини відрізняється і від сумно-тривожних думок малолітньої матері, і від роздумів зрілої жінки, яка вже має досвід материнства.

Проблема невчасної вагітності має широкий мультидисциплінарний і соціально-етичний контекст. У процесі її вивчення увага зосереджується на аналізі психологічних, медичних, юридичних, правових, соціально-педагогічних наслідків. Тобто аналізуються зміни як у життєдіяльності окремо взятої особистості, так і наслідки переривання вагітності в цілому для суспільства. У наукових дослідженнях простежується вплив незапланованої вагітності на: особистісний розвиток та ментальне благополуччя жінки (психологічна складова (Анчева, 2017)); наслідки для репродуктивного здоров'я жінки (медична складова – Романенко & Морозова, 2022; Перепелюк, 2023; реалізацію виховної функції сім'ї (соціально-педагогічна складова –Алексєєнко, 2017); наслідки для розвитку дитини (Rochebrochard & Joshi, 2013); демографічну ситуацію (соціологічна складова – Аксьонова, 2016; Левчук & Переллі-Харріс, 2010); дотримання прав людини (юридична складова –Дутко & Заболотна, 2016)

Кожна з цих ліній має багато гострих, дискусійних питань, першооснови яких присутні у свідомості жінки, перетворюючи незаплановану вагітність у кризовий період її життя.

Аналіз літератури свідчить, що основний акцент у психологічних роботах зосереджений на дослідженні материнства як складової репродуктивної та виховної функції жінки, або на вивченні суб'єктності майбутньої матері в умовах вже прийнятої вагітності. Для нашого дослідження ближчими є роботи другого спрямування, оскільки, у дослідженнях першого – материнство вивчається переважно у системі батьківсько-дитячих відносин. Другий напрямок спрямований на розкриття змін у структурах особистості та самосвідомості жінки, перетворень у її смисловій сфері. У роботах аналізуються онтогенетичні етапи формування материнства, типи переживання вагітності, компоненти та критерії готовності до материнства (Асланян & Шевельдіна, 2018); переживання вагітності у контексті життєвого шляху особистості жінки як фактора прийняття нової соціальної ролі (Мартинюк, 2020); зміни негативних переживань при небажаній вагітності під впливом корекційного впливу позитивної психології (Rastad, 2021); впливу референтних людей на сприйняття дівчатами та молодими матерями норм пронатальної поведінки (сексуальної активності та народження дитини) та їхнє ставлення до незапланованої вагітності (Compernelle, 2017).

Встановлено, що найвпливовішим джерелом формування ставлення незаміжньої дівчини до вагітності, вибір нею подальшого репродуктивного сценарію є сприйняття нею допустимості та розповсюженості певного типу сексуальної поведінки у молодіжному середовищі та відчуття підтримки з боку друзів. При цьому, йдеться не про формування особистісних настанов щодо народження дитини, інтерналізації соціальних норм, а про їх поверхове сприйняття та прийняття як вихідних. При цьому норми, що транслюються дорослими, є менш дієвими. Результати дослідження Compernelle (2017) фактично ще раз демонструють залежність репродуктивної культури молоді від стратегій поведінки, що формуються і закріплюються у молодіжному середовищі.

У той же час психологічні питання реалізації жінкою свободи репродуктивного вибору, його когнітивно-мотиваційні та емоційні складові в умовах несвоєчасної вагітності залишаються мало вивченими. Їх опосередкований розгляд здійснюється у процесі вивчення більш широкої проблематики. Наприклад, у процесі аналізу типу переживання вагітності та формування готовності до материнства; при розробці програм психологічного консультування та соціально-психологічного супроводу вагітної жінки у процесі здійснення нею вибору між штучним перериванням вагітності та виношуванням і народженням дитини (Radu et al., 2021); при наданні медико-психологічної підтримки після абортів (Перепелюк, 2023).

У попередніх роботах ми проаналізували деякі аспекти ставлення української молоді до проблеми незапланованої вагітності (Корчакова, Безлюдна, 2021).

Метою статті є презентація результатів крос-культурного аналізу пронатальних настанов молоді. **Завдання** дослідження: 1) проаналізувати потенційні емоційні реакції респондентів щодо ситуації незапланованої вагітності; 2) зіставити ціннісні орієнтації респондентів української та білоруської вибірки; 3) порівняти показники вияву загальної репродуктивної установки та її складових у зазначених вибірках; 4) проаналізувати зв'язки між репродуктивними установками та ціннісними орієнтаціями респондентів.

У дослідженні брали участь студенти закладів вищої освіти західних регіонів України та Білорусі, близьких територіально. Вибір регіону дослідження обраний не випадково. У останні десятиріччя у країнах Європи спостерігається зниження рівня настання ранньої незапланованої вагітності. Цей процес відмінний у різних країнах та регіонах. У східній частині Євросоюзу, до якої дотичними є області, у яких проводилося дослідження, середній рівень ранньої вагітності вищий (41,7/1000), ніж у північному (30,7/1000), західному (18,2/1000) чи південному регіонах (17,6/1000) (Part et al., 2013). Крім того, на всій території Євросоюзу спостерігається збільшення кількості дітей, народжених поза шлюбом. За даними Eurostat, цей показник склав 42,7%. При цьому, статично значущі відмінності між країнами є достатньо суттєві (від 12% у Греції, до 61% - 69,4% у Франції та Ісландії). Наявність вищеозначених загальноєвропейських тенденцій зумовлює доцільність вивчення особливостей пронатальних настанов та поведінки молоді в Україні. Важливою особливістю є також те, що Україна та Білорусь не брали участь у дев'ятій хвилі (2018 р.) міжнародного Європейського соціального дослідження (European Social Survey, ESS), тому залишаються невідомими зміни у ставленні громадян цих країн до питань організації життєвого циклу людини, визначення періоду початку та закінчення дітородного періоду, ідеального періоду народження дитини.

Незважаючи на територіальну близькість, приналежність у минулому до спільної соціокультури, у останні роки почали простежуватися певні відмінності у ставленні української та білоруської молоді до питань планування сім'ї та народженні дітей. У

демографічних дослідженнях зазначається, що Україна та Білорусь належать до країн Європи із високою інтенсивністю шлюбно-сімейних процесів (Курило, Аксьонова, Слюсар, 2017: 33). Сучасні моделі шлюбності у наших країнах, на думку цих авторів, мають мінімальні відмінності (Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2020 році: 35). Все ж варто зазначити, що ці демографічні дослідження стосуються загальнодержавних показників і не відображають специфіку регіонів, задіяних у дослідженні.

З опорою на статистичні показники можна стверджувати, що представники української вибірки проживають у регіоні із найбільш стійкими установками на традиційні сімейні цінності. Це підтверджується як низькими показниками кількості позашлюбних дітей у цьому регіоні, так і даними щодо переривання небажаної вагітності. За даними статистичних звітів, кількість позашлюбних дітей у 2019 році у Львівській, Тернопільській та Рівненській областях склала 8,4% (відповідно – 7,3; 8; 9,8%) на 100 новонароджених (при середньому в країні 20,5%, а в окремих її східних та центральних регіонах – Кіровоградська, Луганська області – 32,3%) (Діти, жінки та сім'я в Україні: 49).

Нижчими є і показники переривання вагітності. Саме західні області України протягом останніх десяти років займають найнижчі рангові позиції щодо кількості абортів. Наприклад, за даними 2015 року на 1000 жінок фертильного віку в цьому регіоні випало 5,8 випадків переривання небажаної вагітності (за вищевказаними областями 7,6; 4,7; 5,1) при максимальній 16,0 в окремих районах країни (Слабкий, 2016). Про нижчі показники абортів можна говорити і за показниками народжуваності. Якщо загалом по Україні показник абортів на 100 новонароджених становить 25,7, то в регіоні, що вивчається, він значно нижчий. По Білорусі показник абортів останні вісім років тримається в діапазоні 13,3 – 9,7 випадків на 1000 жінок віком 15 – 49 років¹. Але цей показник вищий, ніж у вказаному регіоні України.

Методи дослідження

У дослідженні використовувалися наступні методи: метод вільних асоціацій, опитувальник «Рольові орієнтації дітонародження» (РОД) (авт. Родштейн) та опитувальник «Незапланована вагітність» (Корчакова, Безлюдна, 2021). Для статистичної обробки застосовувалися факторний, кореляційний та дисперсійний аналізи, метод контент-аналізу. Загальний обсяг вибірки склав 172 особи. У дослідженні брали участь дві групи респондентів, утворених за національним показником: перша група – українська вибірка, друга – білоруська². Середній вік респондентів склав 19,8 років.

Результати та дискусії

Як показало дослідження, факт настання невчасної вагітності у свідомості респондентів пов'язаний із спектром емоцій різної модальності: від яскраво позитивних до гостро негативних. У процесі семантичного аналізу було виокремлено 75 лексем, що описують емоційний стан респондентів при настанні «невчасної вагітності». В українській вибірці таких лексем-емоцій було виокремлено 42, у білоруській – 35. Залежно від модальності вони були розділені нами на 3 групи – *негативні* (страх, розпач, паніка), *нейтральні* (подив), *позитивні* (радість, щастя).

Подальший якісно-кількісний аналіз дозволив встановити переважання емоцій негативного спектра в порівнянні з емоціями нейтральної та позитивної групи ($\chi^2=589,97$

¹ https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_compilation/index_18023/

² Опитування білоруської вибірки здійснювалось за участю к.психол. н. Билінської Н.В.

$p < 0,001$). Для подальшого аналізу були відібрані лексеми, частота виокремлення яких у загальній сукупності перевищувала показник 10. Як видно з таблиці 1, домінуючою емоцією є страх, що може поєднуватися з шоком, панікою, розгубленістю та розпачем. Емоцію «радість» виокремили лише окремі респонденти (5,5%). Зазначимо, що ця емоція частіше зустрічалася у представників білоруської вибірки, ніж української ($7,2=8,88$ $p < 0,001$).

Щодо інших емоцій статистично достовірні відмінності між вибірками було встановлено лише у емоційних станах паніки та хвилювання. Їхні показники також були вищими у білоруській вибірці.

Таблиця 1

Порівняння показників очікуваних емоційних реакцій на ситуацію настання незапланованої вагітності

n=172

Типи емоційних реакцій	Частота представленості основних типів емоційного реагування у кожній із груп респондентів			Показник відмінності між вибірками (критерій Пірсона χ^2)
	перша група (укр.)	друга група (білорус.)	загалом	
страх	51	72	123	3,585
шок	13	16	29	0,310
паніка	6	18	24	6,00*
розгубленість	11	12	23	0,043
відчай	13	10	23	0,391
радість	3	16	19	8,895**
тривога	7	8	15	0,067
хвилювання	2	12	14	7,143**
переживання	6	6	12	0
нерозуміння	2	8	10	3,60
провина	2	8	10	3,60

* рівень статистичної значущості $p \leq 0,05$ ** рівень статистичної значущості $p \leq 0,01$

Аналізуючи стратегію оволодіння ситуацією при невчасній вагітності, було з'ясовано, що, загалом, респонденти віддали перевагу народженню дитини та її вихованню порівняно з перспективою медичного переривання вагітності ($\chi^2=90,05$; $p < 0,001$).

Опція «народити дитину та віддати її на усиновлення» не отримала жодного вибору. Були також простежені відмінності між українською та білоруською вибірками: представниці першої частіше віддавали перевагу народженню дитини, ніж представниці другої ($F_{(1,170)}=21,575$; $p < 0,001$).

У відсоткових показниках: 83,7 % українок та 52,3% білорусок вважають за доцільне народити дитину, в той час як, відповідно, 16,3% та 47,7% надають перевагу перериванню вагітності.

Аналіз системи ціннісних орієнтацій учасників опитування продемонстрував пріоритетність для молоді сімейної орієнтації ($M = 4,35$) та значущість емоційно-інтимних відносин (цінність «кохання») ($M = 4,33$), що відповідає особливостям вікового періоду (див. табл. 2).

Таблиця 2

Показники пріоритетності ціннісних орієнтацій молоді

n=172

Ціннісні орієнтації	Групи респондентів	Кількість учасників	Середнє значення	Станд. відхилення	Станд. помилка
матеріальне благополуччя	перша (укр.)	86	3,41	1,413	,108
	друга (білорус.)	86	3,78	1,720	,131
	всього	172	3,59	1,583	085
особиста свобода	перша (укр.)	86	3,43	1,754	,134
	друга (білорус.)	86	4,24	1,682	,128
	всього	172	3,84	1,764	,095
діти	перша (укр.)	86	3,66	1,839	,140
	друга (білорус.)	86	3,37	1,758	,134
	всього	172	3,52	1,802	097
професійний розвиток	перша (укр.)	86	2,71	1,458	,111
	друга (білорус.)	86	3,77	1,694	,129
	всього	172	3,24	1,665	,090
сім'я	перша (укр.)	86	4,72	1,630	,124
	друга (білорус.)	86	3,99	1,637	,125
	всього	172	4,35	1,672	,090
кохання	перша (укр.)	86	4,20	1,660	,127
	друга (білорус.)	86	4,45	1,827	,139
	всього	172	4,33	1,748	,094

Інші цінності розташувалися у наступному порядку зниження значущості: особистісна свобода ($M=3,84$), матеріальне благополуччя ($M=3,59$), діти ($M=3,52$), професійний розвиток ($M=3,24$). Оскільки цінність «діти» зайняла одне з останніх місць у ієрархії, факт настання невчасної вагітності, на нашу думку, може мати значний психотравмувальний ефект.

Були встановлені статистично достовірні відмінності між вибірками щодо оцінювання особистісної значущості таких цінностей як «матеріальне благополуччя» ($t_{170}=2,193$ $p\leq 0,05$), «особиста свобода» ($t_{170}=4,393$ $p\leq 0,001$), «професійний розвиток» ($t_{170}=6,209$ $p\leq 0,001$), «сім'я» ($t_{170}=4,159$ $p\leq 0,001$). Серед зазначених цінностей представниці української вибірки вважають важливішими позицію «сім'я» ($M_1=4,72$; $M_2=3,99$), тоді як представниці білоруської – «особисту свободу» ($M_1=4,24$; $M_2=3,43$) та «професійний розвиток» ($M_1=3,77$; $M_2=2,71$). Що ж до цінностей «діти» і «кохання» статистично достовірних відмінностей між вибірками виявлено не було ($t_{170}=1,499$ $p>0,05$ і $t_{170}=1,359$ $p>0,05$, відповідно).

Результати аналізу відповідей респондентів за методикою РОД вказують на статистично достовірні відмінності між вибірками як щодо рівня вияву загальної репродуктивної установки ($F_{1,170} = 10,688$ $p\leq 0,01$, так і її складових – генофілії ($F_{1,170} = 12,881$ $p\leq 0,01$) та репродуктивної активності ($F_{1,170} = 9,127$ $p\leq 0,05$). Більшість дівчат демонструють наявність сімейної та дітоцентричної установки, хоча у 6,98% українок та 15,12% білорусок генофобія домінує над генофілією. Така ж тенденція спостерігається щодо репродуктивної активності: 12,8% респонденток першої групи та 27,91% другої групи задекларували

установки, що демонструють репродуктивну пасивність, що, на наш погляд, не суперечить особливостям розвитку на цьому віковому етапі.

Частота демонстрування домінування генофобії та репродуктивної пасивності в першій та другій групах мають статистично достовірні відмінності (див табл.3): генофобія і репродуктивна пасивність більш виражені у білоруській вибірці ($\chi^2=5,158$ $p\leq 0,05$ та $\chi^2=9,657$ $p\leq 0,01$).

Таблиця 3

Зіставлення показників вияву загальної репродуктивної установки та її складових у групах досліджуваних

n=172

Репродуктивні установки	Групи респондентів	Кількість учасників	Середнє значення	Станд. відхилення
Генофілія-генофобія	перша (укр.)	86	22,98	13,166
	друга (білорус.)	86	15,59	13,730
	всього	172	19,28	13,931
Репродуктивна активність-репродуктивна пасивність	перша (укр.)	86	15,95	12,678
	друга (білорус.)	86	10,85	11,468
	всього	172	13,40	12,338
Загальна репродуктивна установка	перша (укр.)	86	38,93	25,074
	друга (білорус.)	86	26,44	24,878
	всього	172	32,69	25,712

Виконаний кореляційний аналіз підтверджує наявність статистично значущих зв'язків між репродуктивними установками та ціннісними орієнтаціями дівчат (див. табл.4)

Так, рівень генофілії позитивно корелює з цінністю «діти» ($r_p=0,442$ $p\leq 0,001$); дещо слабший зв'язок простежується з цінністю «сім'я» ($r_p=0,293$ $p\leq 0,001$); негативна кореляція спостерігається з цінностями «матеріальне благополуччя» ($r_p=-0,383$ $p\leq 0,001$), «особиста свобода» ($r_p=-0,313$ $p\leq 0,001$) та «професійний розвиток» ($r_p=-0,340$ $p\leq 0,001$).

Таблиця 4

Показники зв'язків між репродуктивними установками та ціннісними орієнтаціями

n=172

Репродуктивні установки	Показники кореляційних зв'язків (r Пірсона)					
	матеріальне благополуччя	особиста свобода	діти	професійний розвиток	сім'я	кохання
Генофілія	-0,383**	-0,313**	0,442**	-0,340**	0,293**	0,069
Репродуктивна активність	-0,345**	-0,286**	0,426**	-0,328**	0,256**	0,039
Загальна репродуктивна установка	-0,373**	-0,307**	0,444**	-0,341**	0,281**	0,056

Як видно з таблиці 5, також простежуються статистично значущі зв'язки між генофілією та установками щодо доречності народження дитини від різних потенційних батьків: випадковий партнер ($r_p=0,362$ $p\leq 0,001$); кохана людина ($r_p=-0,455$ $p\leq 0,001$); гвалтівник ($r_p=0,350$ $p\leq 0,001$).

Таблиця 5

Показники зв'язків між репродуктивними установками та ціннісними орієнтаціями

n=172

Репродуктивні установки	Доцільність народження дитини			Готовність народити	
	випадковий партнер	кохана людини	гвалтівник	гвалтівник	без партнера
Генофілія	0,362**	0,455**	0,350**	0,485**	0,556**
Репродуктивна активність	0,329**	0,423**	0,320**	0,493**	0,518**
Загальна репродуктивна установка	0,354**	0,450**	0,343**	0,499**	0,550**

Враховуючи раніше встановлений зв'язок між настановами щодо «доречності» та «готовності» народити дитину, закономірним є наявність позитивного зв'язку генофілії та бажання зберегти вагітність, навіть, при відмові потенційного батька підтримати це рішення, чи за умови, що дитина повинна народитися в результаті зґвалтування. Зазначимо, що показник цього зв'язку, навіть, вищий ніж у разі «доречності», зокрема: народження від коханої людини ($r_p=0,556$ $p\leq 0,001$), народження від гвалтівника ($r_p=0,485$ $p\leq 0,001$). Також, позитивний зв'язок простежено між генофілією та стратегіями подолання ситуації незапланованої вагітності ($r_p=0,468$ $p\leq 0,001$). Усі вищеописані тенденції стосуються також субшкали репродуктивної активності (див. табл. 5), але у більшості випадків показники зв'язку дещо нижчі, ніж за шкалою генофілії, (окрім показників готовності народити від гвалтівника ($r_p=0,493$ $p\leq 0,001$)).

Висновки

Виконане дослідження дозволяє стверджувати, що невчасна вагітність – складне випробування на життєвому шляху молодої жінки, яке викликає як сукупність особистісних проблем та переживань, так і негативні соціальні наслідки – аборти, сирітство, безпліддя. Як наукова проблема, таке явище вивчається з початку 50-х років ХХ століття, спочатку у ракурсі демографічної проблематики, а пізніше і психологічних досліджень. Відмінною рисою понять «незапланована» та «невчасна» вагітність від близького «небажана» є неузгодженість фактору бажання мати дитину та часу настання вагітності, з погляду життєвого шляху людини. У сучасних психологічних дослідженнях проблема небажаної вагітності переважно розробляється у контексті розвитку конструкту «материнська сфера», виникнення девіантного материнства, впливу негативної мотивації матері на розвиток дитини та подальше її виховання.

У нашому дослідженні основний акцент зосереджений на особистісному розвитку й емоційному самопочутті молоді дівчини, яка зустрілася із проблемою несвоечасної вагітності. Організація порівняльного дослідження дозволила простежити відмінності у реагуванні молоді на «невчасну вагітність», що зумовлені впливом особливостей культури та менталітету. Регіони, залучені до нашого дослідження, належать до областей із традиційними, історично сформованими стійкими орієнтаціями на цінність сім'ї, народження та виховання дітей, що підтверджується статистичними показниками народжуваності й медичного переривання вагітності.

У той же час, зміни в інституційному устрої України та Білорусі, виникнення нових тенденцій у системі ціннісних установок сучасної молоді, трансформування соціокультурного фону життєдіяльності молодих людей у цих країнах породжують виникнення відмінностей у пронатальній поведінці жінок, які почали фіксуватися у демографічних дослідженнях (Курило та ін., 2017).

Вивчення особливостей сприйняття явища невчасної вагітності представницями української та білоруської вибірок показало наявність певних відмінних рис у його інтерпретації та демонстрації особистісного ставлення.

Загальними рисами сприйняття несвоечасної вагітності представницями обох груп є негативні емоційні переживання: страх, шок, паніка.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що відмінності у сприйнятті представницями двох країн явища «невчасна вагітність» обумовлені, насамперед, особливостями їх ціннісних орієнтацій. Учасниць української вибірки можна характеризувати як сімейно- та дітоцентрованих. Із шести життєво визначальних цінностей, провідні позиції у відповідях, зайняли конструкти «сім'я», «кохання», «діти». Дві перші цінності («сім'я» та «кохання») не суперечать особливостям їх вікового розвитку та етапу життєвого шляху, коли зберігаються міцні зв'язки з батьківським вогнищем і чітко простежується орієнтація на побудову інтимно-близьких, емоційно насичених стосунків. Вибір цінності «діти» не можна пояснити віком. Швидше за все, це особистісні установки, що сформувалися на основі соціокультурних традицій та сприйняття незаміжніми дівчатами моделі пронатальної поведінки у їхньому найближчому соціальному оточенні.

Для представниць білоруської вибірки найбільш пріоритетними виявились цінності «кохання» та «особиста свобода». Послідовність орієнтацій за рівнем значущості (кохання – свобода – сім'я – матеріальні блага – професійний розвиток – діти) вказує на значну адаптивність білоруської молоді до реалій сучасного суспільства. Їхні уявлення про самореалізацію у юнацькому віці чіткіше орієнтовані на умови життя в реаліях конкурентно-орієнтованого соціуму з ринковою економікою, тоді як українські дівчата продовжують дотримуватись більш традиційних настанов у питаннях материнства.

Отже, виконане дослідження розкрило дві системи сприйняття та реагування дівчат на складне явище невчасної вагітності залежно від ціннісних особистісних установок. Орієнтація на кохання та особисту свободу пов'язана із більш болісним сприйняттям факту настання вагітності та готовністю до її переривання. У той час як визнання цінності сім'ї, кохання та дітей супроводжують прийняття майбутньої дитини, виникнення більш яскравих позитивних емоцій, переживання радості, гордості та задоволення.

Одним із важливих результатів дослідження, за нашим розумінням, є також те, що незважаючи на складність життєвої ситуації, яка пропонувалася для обговорення, ми не виявили схильності дівчат до девіантного материнства чи відмови від народженої дитини.

Вважаємо, що виконане дослідження сприяє розкриттю специфіки української ментальності, висвітленню однієї із головних причин стійкості українського народу у війні проти загарбників – його орієнтованості на життєствердні цілі та цінності.

Війна спричинить складну демографічну ситуацію в нашій країні, тому розуміння існуючих тенденцій та збереження національних традицій стане одним із завдань наших подальших досліджень.

Література

1. Аксьонова, С. (2016). *Підліткове материнство: демографічний аспект проблеми*. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України.
2. Алексеєнко, Т. Ф. (2017). Концептуалізація соціально-педагогічних основ сучасного сімейного виховання. (Автореф. дис. д. пед. наук). Київ.
3. Анчева, І. А. (2017). Сучасний погляд на психологічну готовність жінки до материнства. *Здоров'є жінчини*, 6(122), 50–52. Режим доступу: <https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4617/Ancheva.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
4. Асланян, Т. С., & Шевельдіна О. В. (2018). Психологічні особливості сексуальної поведінки сучасних жінок. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 3, 13–17. Режим доступу: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/316/293>
5. Державна служба статистики України (2020). *Діти, жінки та сім'я в Україні: Статистичний збірник*, Київ. Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/DJS_2019_pdf.pdf
6. Дутко, А. А., & Заболотна, М. Р. (2016). Репродуктивні права фізического лица: сущность, понятие и классификация. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 3, 82–90. Режим доступу: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1753/1/%D0%94%D1%83%D1%82%D0%BA%D0%BE.pdf>
7. Корчакова, Н., & Безлюдная, В. (2021). Установки студенческой молодежи относительно незапланированной беременности. *Психологія реальність і перспективи*, 16, 87–97. <https://doi.org/10.35619/prapr.v1i16.207>
8. Курило, І.О., Аксєнова, С.Ю., & Слюсар, Л.І. (2017) Брачність, рождаємость и воспроизводство материнского поколения в Белоруси и Украине: опыт сравнительного анализа. *Демографія та соціальна економіка*, 2(30), 29–46. <https://doi.org/10.15407/dse2017.02.029>
9. Левчук, Н. М., & Переллі-Харріс Б. (2010). Аборти та народжуваність в Україні. «Конкуренція» продовжується? *Демографія та соціальна економіка*, 2(14), 64–74. <https://doi.org/10.15407/dse2010.02.064>
10. Мартинюк, І.С. (2020) Соціально-психологічні детермінанти самооцінки вагітних жінок. *Психологічний часопис*, 6(10), 130–139. <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.10>
11. Перепелюк, Т. Д. (2023). Аборти – психологічний стан жінки та вплив на наступну вагітність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, 3, 59–62. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.3.11>
12. Романенко, Т., & Морозова, О. (2022). Сучасний погляд на переривання небажаної вагітності нехірургічним методом. *Репродуктивне здоров'я жінки*, 1, 8–12. <https://doi.org/10.30841/2708-8731.1.2022.258129>
13. Слабкий Г.О, Габоровець Ю.Ю., & Дудина О.О. (2016) Аналіз результативності регіональної перинатальної допомоги жінкам в Україні. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*, 4(70), 4–11. <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2016.4.7542>
14. Державна служба статистики України (2020). *Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2020 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств)*, Київ. Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_cdhd_20.pdf
15. Bahk, J., Yun, S.C., Kim, Y.M., & Khang, Y.H. (2015). Impact of unintended pregnancy on maternal mental health: a causal analysis using follow up data of the Panel Study on Korean

- Children (PSKC). *BMC pregnancy and childbirth*, 15, 85. <https://doi.org/10.1186/s12884-015-0505-4>
16. Campbell, A.A. & Mosher, W.D. (2000). A history of the measurement of unintended pregnancies and births. *Matern Child Health Journal*, 4(3), 163-169. <https://doi.org/10.1023/A:1009519329226>
 17. Compernelle, E.L. (2017). Disentangling Perceived Norms: Predictors of Unintended Pregnancy During the Transition to Adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 79(4), 1076-1095. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/26646131>
 18. Finer, L.B., & Henshaw, S.K. (2006). Disparities in rates of unintended pregnancy in the United States, 1994 and 2001, *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 38(2), 90-96. <https://doi.org/10.1363/psrh.38.090.06>
 19. Finer, L.B., & Zolna, M.R. (2016). Declines in Unintended Pregnancy in the United States, 2008-2011. *The New England journal of medicine*, 374(9), 843-852. <https://doi.org/10.1056/NEJMsa1506575>
 20. Klerman L.V. (2000). The intendedness of pregnancy: a concept in transition. *Maternal and child health journal*, 4(3), 155-162. <https://doi.org/10.1023/a:1009534612388>
 21. Part, K., Moreau, C., Donati, S., Gissler, M., Fronteira, I., & Karro, H. (2013). Teenage pregnancies in the European Union in the context of legislation and youth sexual and reproductive health services. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, 92(12), 1395-1406 <https://doi.org/10.1111/aogs.12253>
 22. Radu, M.C., Dumitrescu, A.I., Zaharia, C., Boeru, C., Pop-Tudose, M.E., Iancu, C.F., & Chivu, R.D. (2021). Teenage Pregnancies and Childbirth Experience in Romania From the Midwives Point of View. *Cureus*, 13(3), e13851. <https://doi.org/10.7759/cureus.13851>
 23. Rastad, Z., Golmohammadian, M., Jalali, A., Kaboudi, B., & Kaboudi, M. (2021). The effect of positive psychology intervention on quality of life among women with unintended pregnancy. *Journal of education and health promotion*, 10(1), 165. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_784_20
 24. Rochebrochard, E., & Joshi, H. (2013) Children Born After Unplanned Pregnancies and Cognitive Development at 3 Years: Social Differentials in the United Kingdom Millennium Cohort. *American Journal of Epidemiology*, 178(6), 910-920. <https://doi.org/10.1093/aje/kwt063>
 25. 42% of births in the EU are outside marriage. (2020, 17 July). Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20200717-1>

References

1. Aksonova, S. (2016). *Pidlitkove materynstvo: demohrafichnyi aspekt problemy*. [Adolescent motherhood: the demographic aspect of the problem]. Kyiv : In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy [in Ukrainian]
2. Aliksieienko, T.F. (2017). *Kontseptualizatsiia sotsialno-pedahohichnykh osnov suchasnoho simeinoho vykhovannia* [Conceptualization of socio-pedagogical foundations of modern family education]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
3. Ancheva, I.A. (2017). *Suchasnyi pohliad na psykholohichnu hotovnist zhinky do materynstva* [Modern view of the psychological woman's readiness to maternity]. *Zdorove zhenshchyny – Women's Health*, 6(122), 50-52. Retrieved from: <https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4617/Ancheva.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
4. Aslanian, T.S., & Sheveldina O.V. (2018) *Psykholohichni osoblyvosti seksualnoi povedinky suchasnykh zhinok* [Psychological features of the sexual behavior of modern women]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 3, 13-17. Retrieved from: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/316/293> [in Ukrainian].
5. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2020). Dity, zhinky ta simia v Ukraini: Statystychnyi zbirnyk. [Children, women and families in Ukraine: Statistical collection]*. Kyiv. Retrieved from: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/DJS_2019_pdf.pdf [in Ukrainian]
6. Dutko, A.A., & Zabolotna, M.R. (2016). *Reproduktyvnye prava fizycheskoho lytsa: sushchnost, poniatye y klasyfykatsiia* [Reproductive rights of an individual: essence, concept and classification]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vntrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, 3, 82-90. Retrieved from:

- <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1753/1/%D0%94%D1%83%D1%82%D0%BA%D0%BE.pdf> [in Russian].
7. Korchakova, N., & Bezliudnaia, V. (2021). Ustanovky studencheskoi molodezhy odnosytelno nezaplanyrovannoi beremennosti [Students' attitudes regarding unplanned pregnancy]. *Psykholohiia: realnist i perspektyvy – Psychology reality and prospects*, 16, 87–97. <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i16.207> [in Russian].
 8. Kurylo, Y.O., Aksenova, S.Yu., & Sliusar, L.Y. (2017). Brachnost, rozhdaiemost i vosproydzvodstvo materinskoho pokoleniia v Belorusy i Ukrainy: opyt sravnytelnoho analiza [Marriage and birth rate and maternal reproduction in Belarus and Ukraine: experience of comparative analysis]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and Social Economy*, 2(30), 29–46. <https://doi.org/10.15407/dse2010.02.064> [in Russian].
 9. Levchuk, N.M., & Perelli-Kharris B. (2010). Aborty ta narodzhuvanist v Ukraini. «Konkurentsiia» prodovzhuietsia? [Abortion and birth in Ukraine. Will “competition” continue?]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and Social Economy*, 2(14), 64–74. <https://doi.org/10.15407/dse2010.02.064> [in Ukrainian].
 10. Martyniuk, I.S. (2020). Sotsialno-psykholohichni determinanty samoostinky vahitnykh zhinok. *Psykholohichni chasopys – Psychological journal*, 6(10), 130–139. <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.10> [in Ukrainian].
 11. Perepeliuk, T.D. (2023). Aborty – psykholohichni stan zhinky ta vplyv na nastupnu vahitnist [Abortion is a psychological factor for a woman and contributes to the onset of pregnancy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Psykholohiia – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Psychology*, 3, 59–62. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.3.11> [in Ukrainian].
 12. Romanenko T.H., Morozova O.V. (2022). Suchasnyi pohliad na pereryvannia nebazhanoi vahitnosti nekhirurgichnym metodom [A modern view on the termination of an unwanted pregnancy by a non-surgical method]. *Reproduktyvne zdorovia zhinky – Women's Reproductive Health*, 1, 8–12. <https://doi.org/10.30841/2708-8731.1.2022.258129> [in Ukrainian].
 13. Slabkyi H.O., Haborovets Yu.Yu., Dudyna O.O. (2016). Analiz rezultatyvnosti rehionalnoi perynatalnoi dopomohy zhinkam v Ukraini [Analysis of the effectiveness of regional perinatal care for women in Ukraine]. *Visnyk sotsialnoi hihieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy – Bulletin of social hygiene and health care organizations of Ukraine*, 4(70), 4–11. <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2016.4.7542> [in Ukrainian].
 14. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2020). *Sotsialno-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy u 2020 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv) [Social and demographic characteristics of the households of Ukraine in 2020 (according to the data of the selective observation of living condition of the households)]*. Kyiv. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_cdhd_20.pdf [in Ukrainian].
 15. Bahk, J., Yun, S.C., Kim, Y.M., & Khang, Y.H. (2015). Impact of unintended pregnancy on maternal mental health: a causal analysis using follow up data of the Panel Study on Korean Children (PSKC). *BMC pregnancy and childbirth*, 15, 85. <https://doi.org/10.1186/s12884-015-0505-4>
 16. Campbell, A.A. & Mosher, W.D. (2000). A history of the measurement of unintended pregnancies and births. *Matern Child Health Journal*, 4(3), 163–169. <https://doi.org/10.1023/A:1009519329226>
 17. Compernelle, E.L. (2017). Disentangling Perceived Norms: Predictors of Unintended Pregnancy During the Transition to Adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 79(4), 1076–1095. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/26646131>
 18. Finer, L.B., & Henshaw, S.K. (2006). Disparities in rates of unintended pregnancy in the United States, 1994 and 2001. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 38(2), 90–96. <https://doi.org/10.1363/psrh.38.090.06>
 19. Finer, L.B., & Zolna, M.R. (2016). Declines in Unintended Pregnancy in the United States, 2008–2011. *The New England journal of medicine*, 374(9), 843–852. <https://doi.org/10.1056/NEJMsa1506575>
 20. Klerman L.V. (2000). The intendedness of pregnancy: a concept in transition. *Maternal and child health journal*, 4(3), 155–162. <https://doi.org/10.1023/a:1009534612388>

21. Part, K., Moreau, C., Donati, S., Gissler, M., Fronteira, I., & Karro, H. (2013). Teenage pregnancies in the European Union in the context of legislation and youth sexual and reproductive health services. *Acta Obstetricia et Gynecologica Scandinavica*, 92(12), 1395-1406 <https://doi.org/10.1111/aogs.12253>
22. Radu, M.C., Dumitrescu, A.I., Zaharia, C., Boeru, C., Pop-Tudose, M.E., Iancu, C.F., & Chivu, R.D. (2021). Teenage Pregnancies and Childbirth Experience in Romania From the Midwives Point of View. *Cureus*, 13(3), e13851. <https://doi.org/10.7759/cureus.13851>
23. Rastad, Z., Golmohammadian, M., Jalali, A., Kaboudi, B., & Kaboudi, M. (2021). The effect of positive psychology intervention on quality of life among women with unintended pregnancy. *Journal of education and health promotion*, 10(1), 165. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_784_20
24. Rochebrochard, E., & Joshi, H. (2013) Children Born After Unplanned Pregnancies and Cognitive Development at 3 Years: Social Differentials in the United Kingdom Millennium Cohort. *American Journal of Epidemiology*, 178(6), 910–920. <https://doi.org/10.1093/aje/kwt063>
25. 42% of births in the EU are outside marriage. (2020, 17 July). Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20200717-1>

PRONATAL ATTITUDES OF YOUTH AS MANIFESTATION OF UKRAINIAN MENTALITY

Nataliia Korchakova

Doctor of Sciences in Psychology, Professor

of the Department of Developmental and Pedagogical Psychology

Rivne State University of Humanities

12, Stepan Bandera Str., Rivne, Ukraine, 33000.

nataliia.korchakova@rshu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0003-1164-3370>

Abstract

The article highlights the peculiarities of pronatal attitudes of Ukrainian youth (in particular, the phenomenon of unplanned pregnancy), which are formed under the influence of culture and mentality. University students from the western regions of Ukraine and Belarus participated in the study. Despite the historically formed stable family- and child-oriented attitudes among those populations, significant changes in the institutional structure of both the countries and the transformation of the socio-cultural background of young people's life style caused the changes in the pronatal behavior of women. The results obtained indicate the slight differences in the emotional response among the respondents of both subgroups to the fact of an unplanned pregnancy. The dominance of negative emotions (fear, shock, despair) expresses the psycho-traumatic nature of the situation and the need for further existential choice. We found statistically significant differences only for the emotions "joy", "anxiety" and "panic". It is worth highlighting the greater level of readiness of Ukrainian women to give birth to a child in comparison with the Belarusian ones (83.7% and 52.3%, respectively), whereas the medical termination of pregnancy was preferred by 16.3% of Ukrainian women and 47.7% of Belarusian women. In addition, certain differences were also found in the ranking of values related to pronatal attitudes. Ukrainian respondents can be characterized as family- and child-oriented. Among six life-determining values, the leading positions were taken by "family", "love" and "children", whereas for representatives of the Belarusian sample, the most prioritized values were "love" and "personal freedom". The results obtained also indicate statistically significant differences between the samples both in terms of the level of manifestation of the general reproductive attitude and its components – genophilia/genophobia and reproductive activity/passivity. We found that Belarusian respondents were more prone to genophobia and reproductive passivity.

Keywords: pronatal attitudes, reproductive attitudes, values, mentality, genophilia, genophobia.

Подано 04.01.2024

Рекомендовано до друку 10.01.2024